

EDITORIAL

VÍT BENEŠ

MEZINÁRODNÍ VZTAHY SLAVÍ 50 LET

Je tomu právě padesát let, kdy světlo světa spatřilo první číslo *Mezinárodních vztahů*, tehdy ještě s podtitulem *Československá revue pro mezinárodní politiku a ekonomiku*. Na začátku roku 1966 tak relativně mladý obor mezinárodních vztahů získal svůj první odborný časopis a odborníci zkoumající mezinárodní politiku a ekonomiku a československou zahraniční politiku první platformu pro publikování výsledků svého výzkumu.

Začátky časopisu v druhé polovině šedesátých let byly slibné. *Mezinárodní vztahy* pod vedením prvního šéfredaktora Jaroslava Šedivého nabídly na svou dobu relativně otevřenou platformu pro výměnu odborných poznatků, jakkoliv výběr témat a zčásti i jejich teoretické zarámování odpovídaly tehdejší době. Většina příspěvkatelů do *Mezinárodních vztahů* se rekrutovala z řad pracovníků vydavatele časopisu Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii (ÚMPE), předchůdce dnešního Ústavu mezinárodních vztahů (ÚMV). Časopis však byl od počátku otevřený i příspěvkatelům dalších institucí tehdejší ČSSR a redakce publikovala i příspěvky zahraničních autorů ze zemí mimo sovětský blok, jako byly Jugoslávie a Norsko (Galtung 1968; Mates 1967). Československý výzkum mezinárodních vztahů udržoval kontakty se zahraničím a na stránkách *Mezinárodních vztahů* se diskutovalo i o západních teoriích a konceptech.

Považujeme za důležité si toto padesáté výročí časopisu *Mezinárodní vztahy* připomenout a přihlásit se k tradici československého výzkumu mezinárodních vztahů, jakkoliv období akademické svobody („záblesk v totalitní temnotě“ – viz Drulák 2002) bylo krátké. V době svého vzniku šlo o mimořádně kvalitní časopis, který si kladl za cíl „*vyhovět v největší možné míře požadavkům vědeckosti*“, přestože si jeho zakladatelé uvědomovali, že „*nebude splnění tohoto úkolu vždy beze zbytku dosažitelné*“ (Redakce 1966). Standardy vědeckosti se však podařilo držet pouze do roku 1969, kdy se tehdejší ÚMPE a redakce časopisu *Mezinárodní vztahy* staly obětí politických čistek po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Trnem v oku tehdejších normalizátorů byla ambice časopisu „*vykládat soudobé dění v oblasti mezinárodních vztahů z československého hlediska*“ (Redakce 1966), což bylo vnímáno jako nepřijatelné zpochybnění vůdčí role SSSR v tehdejší socialistickém společenství. V sedmdesátých a osmdesátých letech přestává časopis plnit svoji roli média zprostředkovávajícího výsledky odborného výzkumu a stává se pouze jedním z mnoha nástrojů propagujících oficiální československou (ve skutečnosti sovětskou) zahraniční politiku. Na začátku devadesátých let se časopis pod vedením Otty Picka vrací ke svému původnímu poslání vědeckého periodika. Na přelomu tisíciletí je zavedeno pod vedením Petra Druláka plnohodnotné oboustranné anonymní recenzní řízení, a časopis tak postupně získává podobu, jakou známe dnes.

Speciální číslo, které se vám dostává do rukou, má dvě části. V první části jsme požádali Petra Kratochvíla, ředitele ÚMV, a Jana Růžičku z Aberystwyth University, aby zhodnotili stav disciplíny mezinárodních vztahů jako takové. Příspěvky Petra Kratochvíla a Jana Růžičky se neomezují na reflexi padesáti let časopisu *Mezinárodní vztahy*, ale pokoušejí se navázat na diskusi o stavu a budoucnosti českých mezinárodních vztahů, která se v minulosti vedla na stránkách časopisu i mimo ně (Drulák 2001, 2007, 2009a; Barša 2009; Bátora 2009; Cabada 2009; Růžička 2009; Slačálek 2009).

V druhé části speciálního čísla čtenářům nabízíme čtyři tematicky orientované příspěvky, které zhodnotí český výzkum ve vybraných tematických oblastech: mezinárodní bezpečnost od Oldřicha Bureše, Miroslava Mareše a Šárky Waisové, evropská integrace

od Matse Brauna a Jana Karlase, mezinárodní ekonomické vztahy od Pavla Hnáta, Štěpánky Zemanové a Miloslava Machoně a česká zahraniční politika od Michala Kořana, Tomáše Weisse a Víta Beneše. Zajímat nás bude institucionální zázemí výzkumu v jednotlivých tematických oblastech a vztah mezi výzkumem a praktickou politikou. Z hlediska akademického budeme sledovat, o jaká teoretická a konceptuální východiska se výzkum v daných oblastech opírá a které metodologické postupy využívá. V neposlední řadě budeme sledovat jednotlivé tematické oblasti a výzkumné problémy, které se česká disciplína na stránkách časopisu *Mezinárodní vztahy* pokoušela řešit. Naše reflexe českého výzkumu mezinárodních vztahů v jednotlivých tematických oblastech (mezinárodní bezpečnost, evropská integrace, mezinárodní ekonomické vztahy a česká zahraniční politika) bude vycházet především z analýzy článků publikovaných na stránkách časopisu *Mezinárodní vztahy*. Shrnutí institucionálního zázemí, vztahu k praktické politice, teoretických a metodologických východisek ovšem bude brát v potaz širší akademickou produkci, mimo časopis *Mezinárodní vztahy*. Nemáme ambici nabídnout úplný přehled toho, co kdy kdo publikoval v oboru mezinárodní vztahy. Naše reflexe sleduje spíše dlouhodobé trendy v institucionálním zázemí, teoretických a metodologických východiscích a tematických preferencích.

V tomto poněkud předimenzovaném editoriale shru nejzajímavější postřehy o vývoji českého oboru mezinárodní vztahy, s nimiž přišli autoři článků publikovaných v tomto speciálním čísle. Zároveň se pokusím doplnit několik argumentů, které mohly zaznít, ale nezazněly. Soustředím se na obecnou diskusi o českých mezinárodních vztazích (a jejich vztahu se světovou vědou), genezi teoreticky orientovaného výzkumu v Česku (a Československu) a na souvislost mezi výzkumem a praxí mezinárodních vztahů.

DEBATA O ČESKÉ VĚDĚ V ZAJETÍ STRUKTURALISMU?

Česká debata o mezinárodních vztazích většinou sklouzává k poměrování se světovou či západní vědou a ani toto speciální číslo není výjimkou. Pro Petra Kratochvíla a Jana Růžičku je hlavním tématem „*proces, v němž se česká badatelská obec potýká se širším nadnárodním polem výzkumu mezinárodních vztahů*“. Petr Kratochvíl dochází k závěru, že česká disciplína se nachází na semiperiferii, v pozici materiální a diskurzivní závislosti na západní disciplíně mezinárodních vztahů. V situaci této strukturální závislosti pak ambice dosáhnout světových standardů vedla pouze k vytvoření „*hybridní sociální vědy*“, pro niž je typické destruktivní přejímání západních scientometrických technik. Místo kvalitního výzkumu produkujeme pouze mimikry – více či méně úspěšnou nápodobu „teoreticky podloženého výzkumu“.

Jan Růžička se na semiperiferní postavení českého oboru snaží dívat z pozitivní stránky a zdůrazňuje příležitosti, které semiperiferní postavení nabízí. Obor na semiperiferii se může věnovat tématům, pro něž v centru nebo na periferii není prostor. Rozmanitost témat semiperiferního výzkumu je velká. Podle Růžičky také na semiperiferii není tak silný „*tlak na bezprostřední dopad a službu moci*“. Jak se český obor může vymanit ze svého semiperiferního postavení a ze strukturální závislosti na světové/západní vědě? Petr Kratochvíl vidí řešení v budování „*vědní infrastruktury, akademických sítí, které nejsou pouhým mimikry, a především kritického množství kvalitních výzkumníků*“, a doporučuje strategii „*odvozených diskurzů a reverzního mimikry*“ (Kratochvíl v tomto čísle).

Nabízí se ovšem ještě jedna otázka: Vymaní se někdy česká věda z neustálého poměrování se Západem (s velmocemi) a z traumatizujícího přemítání, zda a jak může věda „*ve státech z hlediska mocenského periferiálních*“ (Drulák 2001: 6) vůbec něco nabídnout? Debata o české disciplíně mezinárodních vztahů se potácí mezi objektivizujícími argumenty o progresivistické vědě a postupném přibližování ke světové (západní) vědě a objektivizujícími argumenty o rigidní materiální a diskurzivní struktuře, která odsuzuje české mezinárodní vztahy do role věčné periferie. Obě tyto pozice vyžadují neustálé poměrování českého a „západního“ výzkumu – abychom zjistili, zda se konečně přibližujeme k jádru

(v kontextu pozitivního vnímání západní vědy jako vzoru) a zda jsme na jádru závislí (v kontextu negativního vnímání západní vědy jako kolonizátora). Takové neustálé poměrování samozřejmě vyžaduje scientometrické nástroje. Zde se možná skrývá odpověď na paradox, na který upozornili Kratochvíl i Růžička a který spočívá v tom, že česká věda (a česká výzkumná politika) je v aplikaci západních scientometrických nástrojů papežštější než papež.

Výchozím bodem českých debat o „potýkání české badatelské obce se širším nadnárodním polem výzkumu mezinárodních vztahů“ je mocenská asymetrie, podepřená strukturalistickými argumenty o materiální a diskurzivní závislosti, o geopolitice a mocenské asymetrii v reálné politice. Čeští výzkumníci jsou fascinováni argumentem Stanleye Hoffmanna (1977) a řady dalších badatelů o přímé souvislosti mezi „*velmocenským postavením státu a úrovní výzkumu mezinárodních vztahů*“ (Drulák 2001: 6). A ve společenských vědách přece platí stejná pravidla, asymetrie a závislosti, „*jaké známe ze světové politiky*“ (Kratochvíl v tomto čísle). Význam a přínos českého výzkumu mezinárodních vztahů jsou redukovány na jeho schopnost „potýkat se se světovým oborem“, uspět v globální soutěži myšlenek a teorií. Analogicky je světová politika údajně formující českou disciplínu mezinárodních vztahů zredukována na výslednici strukturálních faktorů: velmocenská nerovnováha, materiální a diskurzivní závislost.

Strukturalistická teorie vědy se dostává do nevyhnutelné pasti pesimismu. Pokud kvalitní výzkumu není spojena s lokálním politickým a společenským kontextem či možnostmi a motivací jednotlivců, ale spíše s globálními mocenskými, materiálními a diskurzivními strukturami mezinárodní politiky, znamená to, že kvalitní výzkum není možno realizovat beze změny těchto globálních mocenských struktur? Aktivní úsilí o změnu těchto opresivních mocenských struktur je bezesporu záslužné (zejména z pohledu kritických teorií). Ale po pravdě řečeno, skutečná změna těchto globálních pravidel, asymetrií a závislostí je mimo možnosti disciplíny, té české i té světové.

EXISTUJE Z PASTI PESIMISMU NĚJAKÁ CESTA VEN?

Prvním krokem by mohlo být opuštění strukturalistických filozoficko-vědních pozic a něčeho, co bychom mohli nazvat „filozoficko-vědní geopolitikou“ (mocenský a geografický determinismus). Hlavním argumentem strukturalistických teorií (včetně postkolonialismu) jsou přetrvávající strukturální nerovnosti mezi jádrem a periferií na úrovni geografické a materiální (nedostatečné materiální zdroje pro výzkum), tak i na úrovni diskurzivní (přebírání konceptů a teorií z „jádra“). Nicméně závislost není možné redukovat na problém strukturální. Nerovnosti a závislosti mají i svoji sociální a interakcionistickou rovinu. Sdílená očekávání týkající se pozic a rolí jednotlivých aktérů i samotných národních disciplín (například šerpa, kolega či mistr v Drulákově typologii) se formují a reprodukují vzájemnou interakcí a komunikací, na nichž se každý z nás podílí.

Jak dále ve svém příspěvku upozorňuje Petr Kratochvíl, důležitým rysem nerovnosti mezi jádrem a periferií jsou vnější očekávání ze strany „jádra“, které výzkumu na periferii přisuzuje nižší status a zároveň periferii zbavují aktérství tím, že z ní činí objekt, „o kterém se jedná“. Nicméně k reprodukci diskurzu z definice přispívají i očekávání ze strany „periferie“, která se sama situuje do role periferie a přejímá sdílená očekávání týkající se role, kterou má v systému hrát. Periferie samozřejmě nemusí být se svou pozicí a rolí spokojená. Nicméně samotná skutečnost, že náš „(semi)periferní status“ (definovaný geopoliticky či postkoloniálně) automaticky chápeme jako výchozí bod našich úvah o české disciplíně mezinárodních vztahů, přispívá k reprodukci sociálních rolí a diskurzu, který tyto role objektivizuje (geopolitika či postkolonialismus). Možná by nebylo od věci podívat se na český obor optikou filozoficko-vědního pragmatismu, se kterým pracuje Michal Kořan v příspěvku věnovaném výzkumu české zahraniční politiky. Vědecké poznání podle pragmatiků není determinováno nějakými nadosobními globálními strukturami

moci a vědění, ale je „*lidským vynálezem, který byl vyvinut jako reakce na potřebu vtisknout nějaký smysl současnosti a lidské časovosti obecně*“ (Kořan 2008). Neměli bychom posuzovat české mezinárodní vztahy i podle toho, jestli umějí „dát smysl současnosti“ pro českého a zahraničního čtenáře, a nejenom podle toho, jak jsme schopní „potýkat se se světovým oborem“? Vracím se k nadpisu Drulákova staršího článku „Přestaňme dohánět, začněme tvořit!“ (Drulák 2009a). Tvořit smysl.

Dále stojí za to zamyslet se, zda jsou negativní trendy v českých mezinárodních vztazích opravdu odrazem globálních mocenských/materiálních/diskurzivních struktur a do jaké míry souvisejí s lokálním historickým, společenským a politickým kontextem. Třeba i proto, že změna tohoto kontextu je v reálných možnostech našeho oboru. A mimochodem: neměla by být schopnost kultivovat tento lokální historický či společenský kontext (veřejnou a politickou debatu) jedním z kritérií, podle nichž český obor mezinárodních vztahů posuzujeme?

Konstituce české disciplíny není pouhým odrazem materiálních a diskurzivních struktur, ale i idiosynkratických představ české společnosti o roli a pozici českého státu v rámci širšího mezinárodního společenství. Petr Drulák ve svém starším příspěvku o disciplíně mezinárodních vztahů vyzval k vytvoření strategie rozvoje, která by reflektovala českou zkušenost (Drulák 2009a). Domnívám se, že český výzkum (či spíše čeští výzkumníci) nevyhnutelně reflektuje širší společensko-historickou zkušenost české a evropské společnosti. Děje se tak i bez explicitní strategie českého výzkumu a možná trochu jinak, než by si každý z nás v roli stratéga českého výzkumu přál.

Každý z nás ve své volbě výzkumných témat, otázek či postupů implicitně reflektuje širší společenský a historický kontext. Samozřejmě s různou intenzitou a v souladu s vlastní (pouze zčásti sdílenou) interpretací tohoto českého (evropského) kontextu. Bylo by ale naivní domnívat se, že se do volby našich výzkumných témat a teoretických přístupů promítají pouze pozitivní historické zkušenosti českého národa (jakkoliv definovaného), jeho nejlepší intelektuální tradice (Drulák 2012), a ne jeho traumata a zažitá stereotypy. Jak ukazuje článek Weisse, Kořana a Beneše o výzkumu české zahraniční politiky na stránkách našeho časopisu, výběr výzkumných témat i teoretických přístupů často odráží traumatickou zkušenost Československa s vnějším světem a s velmocemi (Ort 1967; Slačálek 2010). Prvními teoretickými přístupy, které po roce 1989 (a do jisté míry i před rokem 1989) pronikly do zpočátku popisných a historizujících českých mezinárodních vztahů byla geopolitika a klasický realismus (Eichler 1993; Krejčí 1993). Přitažlivost geopolitiky a ostatních deterministických přístupů vědeckého diskurzu, které zažily vrchol v době rozdělení Československa (Drulák 2006), spočívá právě v tom, že mají terapeutický účinek. Nabízejí srozumitelné vysvětlení (a zároveň potvrzení) traumatizujícího vztahu mezi československým (českým) státem a vnějším světem dominovaným velmocemi. Vztah malého státu (a jeho disciplíny mezinárodních vztahů) k velmocem a k mezinárodnímu řádu (dominovanému velmocemi) je i nadále plodným tématem českých mezinárodních vztahů. Českou „filozoficko-vědní geopolitiku“ považuji za pokračování tradice „českého údělu“ po roce šedesát osm, jehož hlavním tématem je traumatický a zároveň ambivalentní vztah s velmocemi (a mocí obecně).

Co s tím? Dostáváme se k tématu tohoto speciálního čísla – padesáti letům časopisu *Mezinárodní vztahy*. Doporučuji porovnat editorially nových šéfredaktorů z let 1966, 1992, 2001, 2005, 2007 a 2009. V roce 1966, kdy redakce pod vedením Jaroslava Šedivého psala první editorial, byly český časopis i disciplína na samém počátku své existence. Redakce časopisu i celá tehdejší akademická komunita si samozřejmě uvědomovaly stav světové politiky, bipolární mocenský systém, riziko studené války a globálního nukleárního kataklyzmatu (jsme jen pár let po karibské krizi). Výzkumníci na vlastní kůži pociťovali ne zrovna nepodstatné limity vyplývající z lokálního historického, sociálního a politického kontextu.

Přesto chybí jakékoliv traumatické srovnávání s „centry světového výzkumu a moci“ (ať již na Západě, či na Východě). Chybějí tropy „dohánění“ i „závislosti“. Českoslovenští badatelé měli i tehdy možnost zapojit se do činnosti institucí světového a západního výzkumu mezinárodních vztahů – neměli ale pocit, že jsou v situaci semiperiferního postavení. Národní či geografická příslušnost jednotlivých badatelů hrála menší roli než jejich příslušnost epistemologicko-metodologická, teoretická či ideová. Českoslovenští výzkumníci si možná víc než my dnes uvědomovali, „*jak mnoho tehdejších politických emigrantů přispělo k rozvoji společenských věd a speciálně výzkumu mezinárodních vztahů v USA*“ (Soják 1966: 36). Tehdejší elita „západního“ výzkumu totiž zahrnovala řadu Středoevropanů (Hans Morgenthau) a Čechů (Karl Deutsch), kteří do americké vědy nevyhnutelně přenášeli zdejší historický, společenský a politický kontext (což ve své vzpomínce na Deutsche explicitně potvrzuje i Katzenstein 2012). Českoslovenští akademici uznávali, že USA jak „*v samých mezinárodních vztazích, tak v jejich studiu hrají významnou úlohu*“ (Soják 1966: 45). Dozvíme se i to, že přes „*nesmírně širokou*“ škálu různých teorií, přístupů i metod výzkumu a výkladu mezinárodních vztahů v USA se jednotliví autoři „*otevřenějšími nebo skrytějšími formami zaměřují na obhajobu kapitalismu vůbec a udržení pozic kapitalistického systému USA ve světě*“. Ani to však československým vědcům nebránilo v tom, aby na vysoké odborné úrovni sledovali, či dokonce propagovali „buržoazní“ postupy a metody („behaviorismus“; viz Soják 1966). Pragmatické využívání západních teorií a metodologií totiž oni sami ani pozdější normalizační cenzori nevnímali jako výraz diskurzivní a intelektuální závislosti na Západu.

Přes nepříznivou „strukturální pozici“ i nestabilní „lokální kontext“ v československé disciplíně mezinárodních vztahů v šedesátých letech převládá opatrný optimismus, jak co se týče vývoje světové politiky (mírové soužití), tak co se týče perspektiv československého oboru mezinárodních vztahů (Redakce 1966). Z jednotlivých příspěvků je patrné vnitřní zaujetí jednotlivých badatelů pro výzkum mezinárodních vztahů (Kotyk 1967: 53; viz též Drulák 2007), které bylo rozhodující pro samotný vznik oboru a jeho institucí v šedesátých letech a v neposlední řadě i pro jejich znovuoobnovení v devadesátých letech. Tím se dostáváme na opačný konec spektra individualismus–strukturalismus.

Netvrdím, že strukturalistická filozofie vědy „nedává smysl“. Ale jakožto šéfredaktor časopisu, který pracuje s konkrétními výzkumníky a jejich rukopisy, musím zdůraznit význam jednotlivce, jeho vnitřního zaujetí pro vědu a nejrůznějších motivů, které nás vedou k tomu, že „děláme mezinárodní vztahy“. Od prosté zvědavosti, čistého zaujetí pro vědu přes touhu změnit svět až po ambici vytvořit něco velkolepého a být následován. V šedesátých letech se na vzniku a institucionalizaci disciplíny mezinárodních vztahů podílela řada lidí, kteří před tím nikdy mezinárodní vztahy nedělali a k oboru se dostali pouhou shodou okolností (Kotyk 2007: 31). Přesto je nová disciplína dokázala motivovat natolik, že se z nich během několika let stali odborníci. Co je důležité z hlediska disciplíny, po politických čistkách a dvaceti letech v „exilu“ dělnických profesí si svoje zaujetí pro vědu zachovali a po roce 1989 se podíleli na znovuoobnovení oboru. Netvrdím, že by dnešní badatelé měli být vystaveni podobnému materiálnímu asketismu a že bychom měli být živi z pocitu dobré práce pro Lidstvo a pro Vědu. Jenom podotýkám, že jedním z kritérií, podle nichž by měl být obor mezinárodních vztahů hodnocen, je i schopnost motivovat a zaujmout studenty, lidi „z ulice“ i odborníky z ostatních oborů k tomu, aby „dělali mezinárodní vztahy“. Jenom hrstka z nich se bude „děláním mezinárodních vztahů“ živit jako vědci či diplomaté, nicméně i samotný zájem laiků o to, co se děje „za kopečky“, považují za výše zmíněnou kultivaci zdejšího společenského a politického kontextu. Přes veškeré snahy o pozitivní programovou nadstavbu (pozitivistickou – viz Drulák 2001; národní – viz Drulák 2009a; či neomarxistickou – viz Růžička v tomto čísle) strukturalistická filozofie vědy, podle níž jsou naše výzkumné kariéry v konečném důsledku determinovány nadosobní mocenskou/materiální/diskurzivní strukturou, nepůsobí zrovna motivačně.

VÝVOJ TEORIÍ MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ VE VLEKU GLOBÁLNÍCH MOCENSKÝCH STRUKTUR?

Padesáté výročí vydání prvního čísla *Mezinárodních vztahů* je příležitostí k zamyšlení nad historickým vývojem našeho oboru z hlediska využívání teorií mezinárodních vztahů. V druhé polovině šedesátých let se na stránkách časopisu vedla velmi intenzivní debata o povaze výzkumu mezinárodních vztahů mezi zastánci tradičního (historizujícího) přístupu a zastánci „behaviorismu“. Tehdejší šéfredaktor Jaroslav Šedivý tuto diskusi dokonce označil za nosné téma čtvrtletníku *Mezinárodní vztahy* (Šedivý 2007). Československá debata samozřejmě obsahovala povinné odkazy na marxisticko-leninská dogmata a jejich nositele, zároveň však až překvapivě silně odrážela diskusi ve světové („západní“) disciplíně mezinárodních vztahů mezi tradicionalismem a behavioralismem (scientismem; viz Kaplan 1966), která o pár desítek let později získala nálepku „druhá velká debata“ (Lapid 1989; Wæver 1996). Obhájci historizujícího přístupu (Kotyk 1967; Ort 1966, 1969) zůstávali většinou ukotveni v lokálním historickém a společenském kontextu, ale zároveň otevřeně odkazovali na západní sociologii mezinárodních vztahů. Českoslovenští protagonisté „behaviorismu“ (Soják 1966, 1969; Petr 1969) otevřeně a intenzivně pracovali s literaturou západní (americké i evropské) provenience týkající se teorií mezinárodního chování, teorií mezinárodního konfliktu a teorie her. Obhajovali kvantitativní metody, které na Západě zaznamenávaly obrovský vzestup a které byly zároveň akceptovatelné v rámci tehdy dominantního diskurzu vědeckého marxismu.

V sedmdesátých a osmdesátých letech veškerý teoreticky ukotvený a metodologicky věrohodný výzkum upadá v důsledku personálních čistek, odstřížení od západní literatury, nemožnosti studijních výměn a důsledného ideového sešněrování klíčových institucí (časopisu *Mezinárodní vztahy* a ÚMV). Rodící se obor mezinárodních vztahů nebyl během normalizace zlikvidován kvůli svému laškování s „buržoazními“ teoriemi a metodologiemi (behavioralismus, teorie mezinárodních konfliktů či teorie her), ale kvůli své neskrývané ambici poskytovat znalostní zázemí pro formulaci svěbytnější československé zahraniční politiky. Možná právě proto se normalizační čistky soustředily na historizující tradicionalisty, jejichž výzkum byl ukotven v místním (československém) historickém a společenském kontextu. Naopak ze zastánců „západního“ behavioralismu se stali normalizátoři mechanicky reprodukcující marxisticko-leninská dogmata. Z časopisu *Mezinárodní vztahy* se stala platforma „*k propagaci sovětské a československé zahraniční politiky a k obhajobě principů, z nichž vycházely*“ (Leška 2007: 167). Běžné byly texty oficiálních činitelů, výzkumné příspěvky variovaly mezi informovanou žurnalistikou a empirickým aplikovaným výzkumem. Jedinou akceptovanou „*světonázorovou a teoretickou vědeckou základnou*“ byl marxismus-leninismus (Tamtéž: 187).

Zastánci historizujícího přístupu byli po roce 1989 rehabilitováni a velkou měrou se podíleli na znovuvybudování českého oboru mezinárodních vztahů. Asistovaly jim některé významné osobnosti navrátilví se z emigrace (například před několika dny zesnulý profesor Pick), které ovšem můžeme z hlediska epistemologického a metodologického zařadit taktéž mezi historizující tradicionalisty, z hlediska teoretického nejspíše mezi klasické realisty bez většího zájmu o formalizovanou teorii. Behavioristé, kteří se dožili konce totality, byli zdiskreditováni kolaborací s komunistickým režimem a ocitli se zcela mimo obnovený obor. Jejich publikační činnost v oblasti matematických a kvantitativních metod a západních teorií mezinárodních vztahů byla zcela zanedbatelná (Soják 1994) a jejich vliv na další vývoj českých mezinárodních vztahů a výchovu dalších generací výzkumníků nulový.

V devadesátých letech sílí tlak na profesionalizaci oboru, stále však v intencích empirického, historiografického výzkumu. Prvními teoriemi, které se v té době objevují, je geopolitika a klasický realismus (Hnízdo 1994). Ty zažívají vrchol po rozdělení Československa (Drulák 2006), celkově však stále převažují empirické texty nad teoreticky ukotvenými články. Do českého oboru mezinárodních vztahů pronikají teorie mezinárodních

vztahů teprve díky zahraniční studijní a výzkumné zkušenosti nové generace badatelů. Na přelomu tisíciletí se na trh dostávají první učebnice teorií mezinárodních vztahů (Drulák 2003; Pšēja 2005) a překlady zahraniční literatury (Guzzini 2004; Hollis – Smith 2000). Přibývá teoreticky ukotvených analýz a zároveň se rozšiřuje spektrum používaných teorií a konceptů.

Na stránkách *Mezinárodních vztahů* se vedou debaty o klíčových teoretických konceptech (Königová 2001a; Šmihula 2001; Königová 2001b), a v roce 2006 dokonce vyšlo speciální číslo *Fórum k epistemologii společenských věd*. V oblasti mezinárodní bezpečnosti zaujímají prominentní místo realistické teorie, anglická a kodaňská škola a konstruktivismus včetně kritického. Při výzkumu evropské integrace se často setkáváme s racionalistickými teoriemi (mezivládní přístup) a později i s konstruktivismem. V mezinárodních ekonomických vztazích převládají spíše tradiční přístupy v politické ekonomii, ty kritické najdou uplatnění spíše v rozvojových studiích (Profant 2013; Gažovič 2012). Podobně jako v ostatních oblastech i ve výzkumu české zahraniční politiky zhruba od roku 2006 převládají práce s jasnými teoretickými východisky, ať už jde o racionalistické, či reflektivistické/konstruktivistické teorie.

Jak ukazují články publikované v tomto čísle, v časopise *Mezinárodní vztahy* (a do určité míry i v české disciplíně jako takové) z metodologického hlediska převládají případové studie. Časopis *Mezinárodní vztahy* uveřejnil i několik výborných diskurzivních analýz, které svou kvalitou odpovídají článkům ve špičkových zahraničních časopisech (Kalous 2010; Fiala 2011). Naopak formálně-teoretické kvantitativní analýzy, které by v souladu s premisami postkoloniální filozofie vědy imitovaly anglosaský mainstream, se v časopise *Mezinárodní vztahy* vyskytují velice zřídka (výjimkou budiž příspěvek od ekonomů Raneta – Kunychka 2015). Povědomí o kvantitativních metodách v dnešních mezinárodních vztazích je slabé (Kofroň – Kruntorádová 2015), možná slabší než v šedesátých letech, kdy stál v čele ÚMPE behaviorista (Soják 1969).

Na rozdíl od některých jiných společenskovědních oborů je teoretické pole mezinárodních vztahů vysoce pluralitní. Pronikání západních teorií do českého oboru nevedlo k vytvoření teoretické hegemonie. Západní teoretický diskurz s sebou přinesl i teorie a koncepty (například neomarxismus či postkolonialismus), které nám zpětně umožňují narušovat a kritizovat onu dominanci „západního“ teoretického mainstreamu. Zatímco ve výuce ekonomie zůstával marxismus a ostatní kritické teorie ještě na počátku tisíciletí tabu, studenti teorií mezinárodních vztahů se s ním běžně setkávali jako s jednou z legitimních teorií mezinárodních vztahů. První dva články tohoto čísla dobře ukazují, jak je možné využít západní teoretické modely (neomarxismus a postkolonialismus) ke kritice závislosti české disciplíny na západních teoretických modelech.

Na základě příspěvků v tomto speciálním čísle i mé vlastní desetileté zkušenosti v redakci *Mezinárodních vztahů* si dovoluji konstatovat, že z české debaty se vytratily diskuse o epistemologických a metodologických východiscích a „velkých“ teoriích mezinárodních vztahů. Jak naznačuje Petr Kratochvíl, tento vývoj může mít své strukturální příčiny (vývoj ve světové disciplíně samé). Příčiny však můžeme vidět i na rovině individuální – není od věci si všimnout, že kritika teoretického poznání vychází od těch, kteří českému oboru (západní) teoretické poznání zprostředkovávali. Proč? Domnívám se, že generace výzkumníků, kteří české vědě zprostředkovávali západní teorie, jednoduše dospěla osobním vývojem, výzkumnými preferencemi i institucionálním postavením do stadia, které jim umožňuje kritizovat roli a význam teorií (západních, protože jiné nemáme; viz Drulák 2009b; Drulák – Beneš 2013). Generace současných doktorandů necítí potřebu debatovat o tradičních velkých tématech teorie mezinárodních vztahů (otázka suverenity národních států, střet mezi realistickým a konstruktivistickým pojetím suverenity států a anarchie mezinárodního systému apod.; viz Königová 2001a; Šmihula 2001) ani o epistemologických rozdílech mezi vysvětlujícím a interpretativním výzkumem (viz speciální číslo *Mezinárodních vztahů* nazvané *Fórum k epistemologii společenských věd*). Znalost

těchto debat se do velké míry stala samozřejmostí. Novější generace výzkumníků hledají seberealizaci v teoriích středního dosahu a příspěvky do teoretické debaty se soustřeďují na méně známé a v české disciplíně doposud zřídka využívané přístupy a postupy (mezinárodní politická sociologie – Daniel – Rychnovská 2015; teorie rolí – Beneš 2010; scenaristika – Ditrych 2012).

V historiografii českého oboru mezinárodní vztahy doposud převládá strukturalistický narativ, který prezentuje vývoj českých mezinárodních vztahů jakožto potýkání sfér politiky a vědy, střetávání historizujícího a teoretického výzkumu (Drulák 2007), který ovšem naráží na strukturální závislost na úrovni materiální a diskurzivní (Kratochvíl v tomto čísle). Tato historiografie oboru ale získává trhliny, pokud si uvědomíme vliv osobních historií a jistou nahodilost dějinných pohybů. Byla relativní akademická svoboda v šedesátých letech, kdy byl založen časopis *Mezinárodní vztahy*, důsledkem uvolnění společensko-politických poměrů? Nebo bylo vědecké pole hybatelem společenských událostí (viz volání tehdejších akademiků po svébytné československé zahraniční politice)? Proč se z „behavioristů“, kteří bravurně ovládali západní teorie a metodologie mezinárodních vztahů, stali normalizátoři, a naopak z „historiků“ oběti politických čistek? A jak by vypadal vývoj znovuoobnověného oboru mezinárodních vztahů po roce 1989, pokud by tomu bylo naopak?

VE SLUŽBĚ POLITICKÉ MOCI?

Konečně posledním tématem, které bych v souvislosti s padesátým výročím *Mezinárodních vztahů* vyzdvihl, je vztah mezi výzkumem a praxí mezinárodních vztahů a české zahraniční politiky. Hlavním impulzem pro založení časopisu *Mezinárodní vztahy* byla snaha vybudovat skutečně vědecký časopis, který by nabídl platformu pro publikaci výsledků výzkumu v rodící se československé disciplíně mezinárodních vztahů. Avšak z prvních čísel časopisu a z okolností jeho vzniku je zřejmé, že tehdejší obor mezinárodních vztahů vnímal sám sebe jako praktickou vědu. Vědecký výzkum mezinárodních vztahů byl chápán jako nezbytná podmínka pro „další uplatnění a rozmach zahraniční politiky a diplomacie“ v době mírového soužití (Redakce 1966). A v neposlední řadě měly československé mezinárodní vztahy poskytovat odborné zázemí pro realizaci efektivní a svébytné československé zahraniční politiky (Šedivý 2007: 60). Tato ambice připravit vědecký základ pro svébytnou československou zahraniční politiku se později stala mnohým výzkumníkům i oboru jako takovému osudnou.

Jak ukazuje ve svém starším článku Petr Drulák, střet mezi poznáním a politikou byl pro časopis *Mezinárodní vztahy* i pro stejnojmenný obor zásadní (Drulák 2002). Přes veškeré ambice byl vliv oboru na československou zahraniční politiku spíše nízký, byť je ke konci šedesátých let patrná intenzivnější spolupráce mezi výzkumem a československou diplomacií (Tamtéž: 53).

Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 byl výzkum mezinárodních vztahů důsledně podřízen politice, obor se stal terčem personálních čistek a institucionálních změn (ÚMPE byl zrušen a nahrazen ÚMV). Články publikované v *Mezinárodních vztazích* přestávají splňovat kritéria vědeckosti a z periodika se stává propagandistický nástroj. Po roce 1989 bývalí „osmašedesátníci“ a navrátilí se emigranti znovuoobnovují československý/český obor mezinárodních vztahů. V disciplíně převládá historiografický přístup (viz část věnovanou teoriím) a vrací se i původní důraz na praktické aspekty výzkumu. Standardem se stává empirický výzkum opírající se o historii a realie nové (geo)politické situace, který nabízí bezprostřední doporučení pro českou zahraniční politiku.

V následujících letech se obor profesionalizuje ve smyslu důslednějšího ukotvení v teoriích a systematictějšího výzkumu využívajícího metodologické postupy. Jak však dobře ukazují příspěvky v tomto čísle, obor si zachoval úzkou vazbu na praktickou politiku. Odborníci na jednotlivá témata se zapojují do činnosti konzultačních orgánů, podílejí se na vypracovávání strategií. Intenzita komunikace někdy kolísá. Mezinárodní politická

ekonomie se oproti situaci v devadesátých letech, kdy byla tématem číslo jedna ekonomická transformace v ČR, soustředí na obecnější trendy v mezinárodních ekonomických vztazích. Česká bezpečnostní komunita se odbornými debatami zapojuje do příprav bezpečnostních strategií, snad jen s výjimkou první verze Bezpečnostní strategie České republiky z roku 1999. Odbornou diskusí prochází i koncepce české zahraniční politiky i strategie působení v Evropské unii. Důležitou roli ve vztahu mezi výzkumem a praxí hrají i resortní granty (respektive granty Technologické agentury ČR) a v neposlední řadě i osobní kontakty. Na vysokých exekutivních postech působí absolventi vysokých škol a výjimkou nejsou ani přesuny z think-tanků a výzkumných institucí do praktické diplomacie (viz působení bývalého ředitele ÚMV Petra Druláka v pozici náměstka na ministerstvu zahraničních věcí). Potvrzuje se tak teze, s níž přišel během rozhovoru pro *Mezinárodní vztahy* americký profesor Nicholas Onuf: V malých státech, jako je ČR, bývá vztah mezi akademickou sférou a vládou velmi úzký. Akademici jsou pro vládu malých států mnohem důležitější, než je tomu ve velkých zemích, jako jsou USA. „*Státní department je opravdu velký, přítomný ve všech koutech světa a soběstačný. Nemá potřebu mluvit s lidmi z akademické sféry*“ (Beneš – Onuf 2010).

Jakým způsobem interpretovat úzkou vazbu mezi výzkumem a diplomacií? Prvotním instinktem řady z nás je nedůvěra vůči politické moci. Ve světle politických čistek, které proběhly v mladém československém oboru mezinárodních vztahů, jsou tyto obavy opodstatněné. Jan Růžička ve svém příspěvku pregnančně mluví o tlaku „*na bezprostřední dopad a službu moci*“ (viz Růžička v tomto čísle). Jenomže ve střetu mezi vědou a politikou jsou možná síly vyrovnanější, než bychom si byli ochotní přiznat. Politická moc reguluje a omezuje materiální a institucionální podmínky pro fungování vědy. Na druhou stranu v naší stále ještě moderní společnosti jsou vědecké poznatky důležitým zdrojem legitimity pro politická rozhodnutí. Česká disciplína mezinárodních vztahů se s ohledem na svoji historii obává invaze politiky, která by nám diktovala, o čem a jak máme přemýšlet a psát. Stejně tak by se však mohla česká diplomacie obávat invaze ze strany vědecké komunity, která by se mohla pokoušet přenést logiku teoretického rozumu do praktické politiky.

Myslím, že by bylo vhodné můj přerostlý editorial v tomto místě ukončit. Rád bych vám popřál zajímavé a přínosné čtení.

Literatura

- Barša, Pavel (2009): Strategie marketingu, nikoli rozvoje. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 110–114, <<https://mv.iir.cz/article/view/334>>.
- Batora, Jozef (2009): Cesty k relevantnosti v štúdiu medzinárodných vzťahov. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 115–119, <<https://mv.iir.cz/article/view/335>>.
- Beneš, Vít (2010): Teorie rolí: Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 45, No. 4, s. 72–87.
- Beneš, Vít – Onuf, Nicholas (2010): Trnitá kariéra konstruktivisty v mezinárodních vztazích: Rozhovor s Nicholasem Onufem. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 45, No. 1, s. 99–108.
- Cabada, Ladislav (2009): České mezinárodní vztahy jsou lepší, než se samy chtějí vidět. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 120–129, <<https://mv.iir.cz/article/view/336>>.
- Daniel, Jan – Rychnovská, Dagmar (2015): Mezinárodní politická sociologie: Výzkum praxe bezpečnosti. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 50, No. 1, s. 26–45, <<https://mv.iir.cz/article/view/1305>>.
- Ditrych, Ondřej (2012): Scenářistika jako metoda v mezinárodních vztazích. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 47, No. 4, s. 93–107, <<https://mv.iir.cz/article/view/714>>.
- Drulák, Petr (2001): Mezinárodní vztahy – časopis a disciplína. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 36, No. 1, s. 5–7, <<https://mv.iir.cz/article/view/666>>.
- Drulák, Petr (2002): Záblesk v totalitní temnotě – pokus o výzkum mezinárodních vztahů v období reformního komunismu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 37, No. 1, s. 40–57, <<https://mv.iir.cz/article/view/20>>.
- Drulák, Petr (2003): *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.
- Drulák, Petr (2006): Between Geopolitics and Anti-Geopolitics: Czech Political Thought. *Geopolitics*, Vol. 11, No. 3, s. 420–438.
- Drulák, Petr (2007): Zamyšlení nad českým oborem mezinárodních vztahů: Pokus o bourdieuovský pohled. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 42, No. 3, s. 69–79, <<https://mv.iir.cz/article/view/270>>.

- Drulák, Petr (2009a): Přestaňme dohánět, začněme tvořit! Budoucnost českého oboru mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 95–109, <<https://mv.iir.cz/article/view/333>>.
- Drulák, Petr (2009b): Syntéza teorií cestou jejich destrukce. In: Barša, Pavel (ed.): *Dialog teorií: Filozofická dilemata výzkumu mezinárodních vztahů*. Praha: SLON.
- Drulák, Petr (2012): Central Europe and IR Thinking: Traditions and Disciplines. In: Šabič, Zlatko – Drulák, Petr (eds.): *Regional and International Relations of Central Europe*. London: Palgrave, s. 18–39.
- Drulák, Petr – Beneš, Vít (2013): Lesk a bída teoretického rozumu: Rozhovor s Petrem Drulákem. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 48, No. 4, s. 116–123, <<https://mv.iir.cz/article/view/746>>.
- Eichler, Jan (1993): Česká republika a mezinárodní vztahy v 90. letech. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 28, No. 3, s. 17–25, <<https://mv.iir.cz/article/view/839>>.
- Fiala, Jaroslav (2011): Oficiální diskurz USA o revoluční Kubě. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 46, No. 2, s. 5–19, <<https://mv.iir.cz/article/view/402>>.
- Galtung, Johan (1968): Výzkum míru: věda, nebo zahalená politika? *Mezinárodní vztahy*, Vol. 3, No. 1, s. 39–54, <<https://mv.iir.cz/article/view/548>>.
- Gažovič, Ondrej (2012): Slovak Aid – oficiálna rozvojová pomoc ako nástroj konštituovania identity SR? *Mezinárodní vztahy*, Vol. 47, No. 1, s. 22–46, <<https://mv.iir.cz/article/view/429>>.
- Guzzini, Stefano (2004): *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. Brno: Barrister & Principal.
- Hnízdo, Bořek (1994): Základní geopolitické teorie. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 29, No. 4, s. 72–79, <<https://mv.iir.cz/article/view/925>>.
- Hoffmann, Stanley (1977): An American Social Science: International Relations. *Daedalus*, Vol. 106, No. 3, s. 41–60, <<http://www.jstor.org/stable/20024493>>.
- Hollis, Martin – Smith, Steve (2000): *Teorie mezinárodních vztahů: Interpretace a porozumění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Kalous, Miroslav (2010): Oficiální diskurz Íránu ve vztahu k izraelsko-palestinskému konfliktu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 45, No. 2, s. 5–26, <<https://mv.iir.cz/article/view/363>>.
- Kaplan, Morton A. (1966): The New Great Debate: Traditionalism vs. Science in International Relations. *World Politics*, Vol. 19, No. 1, s. 1–20, <<http://dx.doi.org/10.2307/2009840>>.
- Katzenstein, Peter J. (2012): Karl W. Deutsch: Teacher, Scholar, Mentor, Mensch. *Sociologický časopis*, Vol. 48, No. 6, s. 1149–1151, <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c215c664223898039f2207e356514ee5e7eacd77_4_Katzenstein.pdf>.
- Kofroň, Jan – Krontorádová, Ilona (2015): Česká cesta metodologického vzdělávání v politické vědě v mezinárodní perspektivě. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 50, No. 4, s. 26–48, <<https://mv.iir.cz/article/view/1326>>.
- Königová, Lucie (2001a): Teorie státní suverenity a praxe intervence. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 36, No. 3, s. 41–58, <<https://mv.iir.cz/article/view/691>>.
- Königová, Lucie (2001b): Odpověď na polemiku. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 36, No. 4, s. 89–92, <<https://mv.iir.cz/article/view/704>>.
- Kořan, Michal (2008): Člověk, poznání a mezinárodní politika. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Kotyk, Václav (1967): Historiografie a mezinárodní vztahy. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 2, No. 2, s. 49–53, <<https://mv.iir.cz/article/view/504>>.
- Kotyk, Václav (2007): Výzkum vztahů mezi socialistickými státy v Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii. In: Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr (eds.): *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: Od ÚMPE k ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 31–54.
- Krejčí, Oskar (1993): *Český národní zájem a geopolitika*. Praha: Universe.
- Lapid, Yosef (1989): The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era. *International Studies Quarterly*, Vol. 33, No. 3, s. 235–254, <<http://www.jstor.org/stable/2600457>>.
- Leška, Vladimír (2007): Ústav mezinárodních vztahů v poslední dekádě totality. In: Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr (eds.): *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: Od ÚMPE k ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 153–191, <<https://mv.iir.cz/public/files/Sedivy%20-%20Mezinarodni%20vztahy.pdf>>.
- Mates, Leo (1967): Společenská podmíněnost politiky neangažovanosti. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 2, No. 2, s. 34–48, <<https://mv.iir.cz/article/view/503>>.
- Ort, Alexandr (1966): Mezinárodní vztahy a politická věda. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 1, s. 62–67, <<https://mv.iir.cz/article/view/441>>.
- Ort, Alexandr (1967): O neplatnosti mnichovského diktátu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 2, No. 3, s. 43–51, <<https://mv.iir.cz/article/view/517>>.
- Ort, Alexandr (1969): Meze a možnosti výzkumu míru. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 4, No. 4, s. 53–57, <<https://mv.iir.cz/article/view/658>>.
- Petr, Vladimír (1969): Otázka racionalizace tvorby zahraniční politiky. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 4, No. 1, s. 3–20, <<https://mv.iir.cz/article/view/614>>.
- Profant, Tomáš (2013): Debata mezi postrozvojem a jeho kritikou. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 48, No. 1, s. 70–89, <<https://mv.iir.cz/article/view/721>>.
- Pšejja, Pavel (ed., 2005): *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Raneta, Leonid – Kunychka, Mykhaylo (2015): Pomáhá diplomacie zahraničnímu obchodu? Případ Ukrajiny. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 50, No. 1, s. 5–25, <<https://mv.iir.cz/article/view/1304>>.

- Redakce (1966): Úvodem. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 1, s. 3, <<https://mv.iir.cz/article/view/436>>.
- Růžička, Jan (2009): Dohnat a předejnat? Přestaňme tvořit strategie a začněme tvořit. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 130–137, <<https://mv.iir.cz/article/view/337>>.
- Slačálek, Ondřej (2009): Pokus o národní obrození. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 138–147, <<https://mv.iir.cz/article/view/338>>.
- Slačálek, Ondřej (2010): Boj o národ: Obrazy Mnichova ve sporech o českou zahraniční politiku. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 45, No. 4, s. 50–71, <<https://mv.iir.cz/article/view/387>>.
- Soják, Vladimír (1966): Výzkum a výuka mezinárodních vztahů v USA. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 3, s. 32–46, <<https://mv.iir.cz/article/view/459>>.
- Soják, Vladimír (1969): Behaviorismus neboli teorie chování ve výzkumu mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 4, No. 4, s. 14–22, <<https://mv.iir.cz/article/view/653>>.
- Soják, Vladimír (1994): Mezinárodní konflikty a jejich řešení. *Sociologický časopis*, Vol. 30, No. 1, s. 109–113, <<http://www.jstor.org/stable/41111068>>.
- Šedivý, Jaroslav (2007): Mezinárodní vztahy: První pokus o odborný čtvrtletník k nové vědní disciplíně. In: Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr (eds.): *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: Od ÚMPE k ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 55–72, <<https://mv.iir.cz/public/files/Sedivy%20-%20Mezinarodni%20vztahy.pdf>>.
- Šmihula, Daniel (2001): Štátna suverenita dnes a v minulosti. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 36, No. 4, s. 81–88, <<https://mv.iir.cz/article/view/703>>.
- Wæver, Ole (1996): The rise and fall of the inter-paradigm debate. In: Smith, Steve – Booth, Ken – Zalewski, Marysia (eds.): *International Theory: Positivism and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 149–185.